

УДК 316.347(=161.2)

Оксана Годованська

КУЛЬТУРНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Трудова міграція підвищує ризик еміграції. Творення нової української діаспорної спільноти відбувається за умовною схемою. Культурна складова національної ідентичності українських трудових мігрантів добре презентується у роботі товариств, асоціацій, створених ними. Практика культурного дозвілля допомагає єднанню українців у країні їх перебування.

Ключові слова: трудова міграція, діаспора, національна ідентичність, культурна основа.

Hodovanska O. Cultural element of national identity of Ukrainian labour migrant

Labour migration increases the risk of emigration. Creation of new Ukrainian Diaspora community is conditional on the scheme. The cultural component of the national identity of Ukrainian labour migrant are well presented in the work of societies, associations created by them. The practice of cultural entertainment help unite Ukrainian in the country of their stay.

Key words: migration, diaspora, national identity, cultural foundations.

Годованская О. Культурная составляющая национальной идентичности украинских трудовых мигрантов

Трудовая миграция повышает риск эмиграции. Создание нового украинского диаспорного сообщества происходит за условной схемой. Культурная составляющая национальной идентичности украинских трудовых мигрантов хорошо видна в работе организаций, ассоциаций, которые были созданы ими. Практика культурного досуга помогает объединению украинцев за рубежом.

Ключевые слова: трудовая миграция, диаспора, национальная идентичность, культурная составляющая.

На сучасному етапі трудова міграція як глобальне явище має як позитивні, так і негативні наслідки, які дуже часто залежать від ступеня узаконення та врегулювання міграційних процесів. Українська зовнішня міграція, як масштабне явище, породжує цілу гамму емоцій

і проблем. Зорганізовані конференції, круглі столи, опубліковані матеріали та статті, не тільки не зняли гостроти цієї проблеми, а навпаки, підкреслили її актуальність і потребу здійснювати низку системних досліджень. Серед цього ряду є і запропонована наукова розвідка, що стосується національної ідентичності українських трудових мігрантів у країнах їх перебування. Адже трудова міграція виступає фактором, що підвищує ризик еміграції. Саме теперішні тимчасові поїздки на заробітки поступово перетворюються у незворотній виїзд населення з України. При чому ця перспектива стає більш реальною із збільшенням тривалості трудових поїздок, кращої адаптації мігрантів за кордоном, покращенням, внаслідок цього, їх заробітків та умов проживання.

За офіційними і неофіційними даними кількість трудових мігрантів з України коливається від двох до семи мільйонів осіб. Серед них близько половини (48,5% відсотків) працювали у Російській Федерації та майже стільки ж у країнах ЄС (переважно Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Італія, Іспанія, Португалія та інші країни).

Перебуваючи за кордоном, українські мігранти відчують певні проблеми, які можна об'єднати в такі: деприваційність осіб; складний адаптаційний період; правова незахищеність; розірванні зв'язки з рідними та друзями; психологічні та фізичні незручності.

Водночас, тривале перебування українських робітників поза межами батьківщини та й саме суспільство-реципієнт є тими передумовами, що “запускають” процеси “пошуку своїх”, об'єднання у громади, товариства, спілки, асоціації трудових мігрантів на місцях, які, своєю чергою, стають підмурівками нової української діаспори. Мова йде насамперед про такі країни ЄС, як Італія, Іспанія, Португалія, Греція, де відсутня українська діаспора, що сформувалася на основі попередніх еміграційних хвиль, або вона не дуже чисельна. Творення нової української діаспорної спільноти відбувається за умовною схемою. Насамперед трудові мігранти починають згуртовуватися довкола храмів УГКЦ. Окремо варо наголосити на тому, що греко-католицька церква на початковому етапі виїзду наших громадян до країн ЄС була першою і чи не єдиною інституцією, що заопікувалася українськими робітниками. З іншого боку, серед трудових мігрантів переважають мешканці західних областей, де фіксується достатньо висока релігійна свідомість, що, своєю чергою, пояснює довіру до церкви та об'єднання в релігійні громади.

Наступним кроком на шляху консолідації трудових мігрантів є започаткування громадських організацій і товариств, що головним

чином “виростають” з релігійних громад, з ініціативи її активних і небайдужих членів. До прикладу, в червні 2003 р. у Португалії на добровільних засадах була створена “Спілка українців Португалії”, як неприбуткова асоціація українських мігрантів [2], в Італії в 2002 р. в місті Салерно утворилася асоціація “Калина”, в цьому ж році в місті Бреція розпочала свою роботу організація “Надія”, а в місті Неаполі об’єднання “Слов’яни“, у Римі в 2003 р. було засноване Християнське товариство українців в Італії [1, с. 202].

На початку українським згромадженням, що зорганізувалися в країнах ЄС, бракувало досвіду у формуванні стратегій провадження громадської роботи, налагодженні контактів з місцевою владою, інформаційній популяризації української справи. Згодом після подолання перших неминучих невдач і труднощів можна відзначити успішну діяльність українських товариств, що проявляється у проведенні чисельних релігійних і культурно-мистецьких заходів, виданні часописів, заснуванні інтернет-сайтів.

Діяльність громадських організацій полягає не тільки у правовій, економічній допомозі та захисті трудових мігрантів, а спрямована на вибудовування міцної діаспорної спільноти українців. Організація українських суботніх шкіл разом із культурно-просвітницькою та інформативною роботою закладаються в “підмурівок” тривкої діаспорної спільноти, в середовищі якої відбувається збереження, відтворення та виявлення національної ідентичності.

У будь-якій національній групі завжди існує лише їй притаманний культурний стрижень, що надає узгодженості діям її членів і виявляє себе зовні шляхом різних модифікацій. Відповідно обов’язковою підставою національної ідентичності є спільність культури. Базові цінності розставляють пріоритети, оцінки, цілі. Не випадково більшість визначень національної ідентичності містять об’єктивні (культурна основа) і суб’єктивні (самоприписування) характеристики. Якраз об’єктивна складова національної ідентичності трудових мігрантів з України добре презентується у роботі товариств, асоціацій, створених ними.

Завжди помітно виділяється святкування Дня Незалежності України, яке стараються зорганізувати або долучитися до його проведення всі товариства, спілки, асоціації трудових мігрантів. Ця урочиста подія здебільшого розпочинається церковною службою чи спільною молитвою, виконанням Гімну нашої держави, виступами представників місцевих муніципалітетів і посольств України. Продовжується урочистість концертом, де залучаються музичні, співочі і танцювальні колективи з багатьох українських громад Італії, Іспанії, Португалії,

а часом і з України. Під час свята можуть бути організовані виставки вишиванок, збір коштів для українських шкіл-інтернатів, дітей-сиріт тощо. Після завершення урочистого концерту свято продовжують ігри, розваги та дискотека [9]. Наші співвітчизники, які працюють за кордоном, вважають, що саме такі заходи дають змогу простим українським громадянам долучитися до своєї культури і тим самим свою мову, пісню та культуру зберегти та донести до наступних поколінь, а такі заходи є доброю нагодою зустрітися зі своїми рідними, друзями і Україною в цілому [6].

Відомим в Італії є і фестиваль “Гілка калини”. Заключний концерт Міжнародного українського мистецького фестивалю “Гілка калини – 2009” став знаменною подією у житті українських громад Італії. Організатором фестивалю та його генеральним спонсором була спілка “Гілка калини”, а співорганізаторами стали Посольство України в Італійській Республіці, мерія Риму, італійська волонтерська організація “ACISEL”, українське товариство “Україна-Світ”. Також підтримка була надана з боку інституцій УГКЦ. Фінальний концерт пройшов 20 грудня 2009 р. за участі переможців відбіркових турів у Римі, Болоньї та Неаполі, українських артистів, які проживають в Італії, Франції, Португалії і Молдові, та гостей з України та Італії. У рамках фестивалю було репрезентовано сучасний український живопис роботами дев’яти українських художників, які працюють і живуть в Італії. Також відбувся ярмарок української книги. На заключному концерті прозвучали італійські народні пісні у виконанні хору, а зал, в якому було чимало італійців, надзвичайно тепло приймав конкурсантів і гостей фестивалю з України. Дирекція фестивалю висловила подяку інформаційним спонсорам, зокрема Українському національному інформаційному агентству (УКРІНФОРМ), Українській газеті в Італії, Незалежному сайту українців в Італії “Лелеки”, Українській світовій інформаційній мережі УСІМ та ін. Лауреатами ІІІ премії фестивалю став поет і композитор Володимир Крамар з Тернопільщини (м. Рим, Італія); ІІ премії – тріо “Журавка” (м. Фатіма, Португалія); І премію завоювала студентка Світлана Сасу (Придністров’я, Молдова). Спеціальним дипломом відзначено гурт “Переродження” (м. Мілан, Італія).

“За оцінкою не тільки української, а передусім італійської публіки фестиваль справді вдався”, – так прокоментував подію Надзвичайний і Повноважний Посол України в Італійській Республіці. “Впевнений, що ця громадська ініціатива матиме продовження, оскільки вона слугує самоорганізації трудових мігрантів у країнах теперішнього їхнього проживання. Безперечно, що державні інституції мають формувати

належний ресурс не тільки для підтримки подібних акцій українських громадян за кордоном, а й для вирішення багатьох проблем заробітчачан як у їхньому середовищі, так і на міждержавному рівні” [7].

Особливим виявом діяльності об’єднань трудових мігрантів є встановлення та відкриття пам’ятних знаків, пов’язаних з відомими особами чи подіями з історії України. Так, у вересні 2008 р. у м. Болонія було відкрито пам’ятну дошку Юрію Котермаку/Дрогобичу, який в 1481–1482 рр. був обраний ректором Університету медиків, артистів у Болонії [8].

Найбільш поширеними є підготовка та участь тематичних мистецьких заходів. Так, у 2010 р. у місті Салерно пройшов перший фестиваль української естрадної пісні “Червона рута” в Італії”, присвячений світлій пам’яті поета, композитора і співака, Героя України Володимира Івасюка. Ідея проведення фестивалю народилася тоді, коли Володимир Івасюку було присвоєно звання Героя України. Спочатку в церкві Святого Домініка о. Володимир Підлуський відправив службу за упокій душі композитора, а згодом ансамбль “Калина” (художній керівник Ольга Тарасюк), гурт “Зорепад” (художній керівник Володимир Трибуцук) з Неаполя та окремі вокалісти виконували пісні відомого композитора. У виконанні ансамблю “Калина” звучала низка пісень: “На швидких поїздах”, “Шумить пшениця, як Дунай”. Пшеничні колоски в руках учасників колективу, які, долаючи труднощі, допомогли знайти італійські друзі, підсилили ефект сприйняття пісні. До свята долучилися і представники Італії, які опублікували книжку про Володимира Івасюка. Спеціально для італійських глядачів було виконано неаполітанські пісні – “Вернись в Сорренто”, “Закоханий солдат”, що мали успіх [10].

Згромадження українських трудових мігрантів, працюючи в рамках налагодження контактів з місцевою владою та інформаційній популяризації української справи, беруть активну участь у спільних з громадою країни свого перебування мистецьких акціях, фестивалях, “днях культури” тощо. В цьому ж італійському місті Салерно сталим є фестиваль української та італійської культури “Без кордонів”. Метою заходу є: збереження і примноження українських та італійських національних цінностей; популяризація української та італійської культури, взаємне ознайомлення з її багатогранністю; залучення до участі у фестивалі виконавців різних національностей, дасть їм можливість краще пізнати українську та італійську культуру; виявити творчі можливості заробітчачан; єднання іммігрантів різних національностей та італійських громадян на культурно-духовних засадах; показати,

що міжкультурні зв'язки – це шлях до кращого взаєморозуміння між народами та інтеграції іммігрантів [5]. Учасниками фестивалю були вокальні та інструментальні колективи, окремі виконавці різних національностей, що виконували українські фольклорні та естрадні пісні. Фестиваль проводився у рамках Днів української культури і був направлений на інтеграцію українських трудових мігрантів в італійське середовище, а також на популяризацію української культури серед італійських громадян. У межах фестивалю відбувалися мистецькі виставки та виставка-продаж української книги, виступи художніх колективів перед українською та італійською публікою у провінції Салерно.

Українська громада м. Генуя бере активну участь у фестивалі SUQ, на якому представлені різні культури. В червні 2008 р. виступав церковний хор громади, фольклорний ансамбль “Смеречина” із Чернівецької області. На фестивалі відбулася “Українська вечеря”, де усі учасники могли посмакувати вироби наших господинь [3].

У травні 2010 р. у м. Чільяно, що у провінції Верчеллі, втретє відзначалося щорічне свято “Зустріч культур”. На цей раз запрошено було до участі представників 13 національностей із Албанії, Китаю, Румунії, України, Узбекистану, Перу, Куби, Мозамбіку, Того, Конго, Сирії, Марокко, Аргентини. Різні народи представляли свої національні костюми, пісні, танці, фольклор, кухню. Українці вже другий рік поспіль беруть участь у фестивалі “Зустрічі культур”. Був підготовлений стенд, ілюстрований фотографіями, змонтований відеокліп, що знайомив із Україною та демонструвався на великому моніторі на площі. В українському наметі гості свята могли придбати національні сувеніри, дегустувати страви української кухні. Від України виступила співачка Аріанна, яка в цей час перебувала на гастролях у Мілані. Публіка із ентузіазмом зустрічала українські пісні, аплодувала в такт “Червоної руті”. Концерт продовжили дитячий танцювальний ансамбль з Перу, румунський дитячий хор, виконавці аргентинського танго, а завершили вечір запальними кубинськими танцями. Учасники свята ухвалили всі виручені від продажу національних страв та сувенірів гроші, направити до Лівану в Італійський національний центр з вивчення раку та в Україну до Євпаторії у міжрегіональний центр реабілітації інвалідів. Таким чином свято не тільки принесло радість спілкування, але й користь людям [11].

Саме практика культурного дозвілля: відзначення українських державних свят, встановлення пам'ятних знаків, участь у міжнародних фестивалях, стає доброю традицією і допомагає єднанню українців у

країні їх перебування. Більшість акцій організуються виключно на завзятті, оскільки внаслідок зайнятості не може йти мова про часті зустрічі чи репетиції, тому погодження багатьох питань щодо сценарію, ролей відбувається в телефонному режимі. Через те такі акції проведені трудовими мігрантами насамперед для таких самих робітників вражають своєю щирістю, любов’ю і сумом за всім рідним (Україною, дітьми, домівкою, ріднею). Активні члени українських громад для реалізації релігійно-мистецьких програм чи участі у фестивалях часто просять передати з дому окремі елементи українського строю, а саме чоловічі та жіночі вишиті сорочки, запаски, пояси. Навіть пошук пшеничних колосків для підсилення ефекту сприйняття пісні, як у випадку з ансамблем “Калина”, – свідчить про особливу потребу візуалізації українських національних символів (пшеничний колосок, вишивана сорочка, та ін.). Прагнення виділити, підкреслити своє українство, представити культурне багатство України є тією особливою ознакою національної ідентичності мігрантів, що розкривається в іноетнічному середовищі.

Одночасно, трудові мігранти разом зі всією світовою українською діаспорою долучаються до акцій, зініційованих Українською державою. Яскравими прикладами служать заходи, що приурочені до вшанування в 2007 р. 75-річчя Голодомору 1932-33 років, що пройшли під гаслом – “Україна пам’ятає – Світ визнає!”, активне долучення та підтримка подій Помаранчевої революції 2004 р.

Потрібно звернути увагу на те, що існує кілька чинників, які сприяють збереженню національної ідентичності наших співвітчизників за кордоном це – родина, церква, освіта, громадські організації, країна проживання. Окремі суспільства-реципієнти мають свою специфіку, коли домінантним стає той чи інший чинник. Створення громадських організацій та їх активна діяльність є одним із найефективніших засобів формування українських спільнот/діаспор, в яких реалізується національна ідентичність українців.

Публічні прояви культурних складових національної ідентичності трудових мігрантів мають подвійну суть. Насамперед, ці прояви сприяють єднанню українців у країнах їх перебування та виявлення їх творчих спроможностей, одночасно, що особливо важливо, вони популяризують українську культуру, ознайомлюють суспільство-реципієнт з культурою трудових мігрантів, допомагають подоланню стереотипів та негативного ставлення щодо українців, започатковують процес взаєморозуміння між народами та сприяють поступовій інтеграції мігрантів (особливо тих, які декларують бажання залишитися на постійне проживання в тій чи іншій країні перебування).

Культурній складовій національної ідентичності належить стрижнева роль не тільки у сучасному функціонуванні нації, а й у розвитку її різних видів, допомагаючи створити головні елементи в процесі формування нації, який розтягується на кілька історичних періодів. Джерела “живучості” націй знаходяться саме в її культурних ресурсах. Своєю чергою, культурні ресурси підтримують властиве населенню чуття національної ідентичності, можуть виступати “священними підмурками” нації, в тому розумінні, що вони правлять за “опору” для чотирьох основоположних вимірів національного існування: спільноти, території, історії та долі [4, с. 65-66].

Література:

1. Герасименко О. Сучасна українська еміграція до Італії та зародження нової української діаспори // Українознавство – 2010. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1971> (10.12.2010).
2. Годованська О. Формування українських громад в Португалії (на основі четвертої хвилі міграції) // Діаспора як чинник утвердження держави України у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проекція у майбутнє // Збірник матеріалів Третьої міжнародної науково-практичної конференції – Львів, 2010 – С. 292-297.
3. День України в рамках міжнародного фестивалю SUQ // Українська церковна громада у Генуї – 12 червня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.genova.org.ua/?p=120>
4. Ентоні Д. Сміт. Культурні основи нації. Ієрархія, заповіт і республіка.– К.: Темпора, 2009. – 312 с.
5. Запрошення на фестиваль «Без кордонів» в Салерно // УСІМ МГОУ “Четверта Хвиля” – Новини з закордону 11.08.2009. Стрічка новин № 126. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usim4.eukrainians.net/ua/archive/2009/novyny126b.htm> (10.12.2010).
6. Кузик Т. Свято Незалежності України у Римі // УСІМ МГОУ “Четверта Хвиля” – Новини з закордону 19.11.2008. Стрічка новин № 97. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novaxvylya.hmarka.net/ua/archive/2008/novyny97d.htm> novaxvylya.hmarka.net (10.12.2010).
7. Кулинець П., Сороневич М. Фестиваль “Гілка Калини-2009” назвав переможців // Українська газета – 19 січня 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazetaukrainska.com/ukra-nska-tal-ya/festival-g-lka-kalini-2009-nazvav-peremozhts-v> (10.12.2010).
8. Метковська А. У Болонії відкрито пам’ятну дошку Юрію Дрогобичу // Українська газета – 30 жовтня 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazetaukrainska.com/ukra-nska-tal-ya/u-bolon-v-dkrito-pamyatnu-doshku-ur-іu-drogobichu> (01.12.2010).

9. Свято Незалежності України в Салерно // “Четверта хвиля” Міжнародна громадська організація українців Українська світова інформаційна мережа (далі УСІМ МГОУ “Четверта Хвиля”) – Новини з закордону 9.09.2008. Стрічка новин № 87. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novaxvylya.hmarka.net/ua/archive/2008/novyny87k.htm> novaxvylya.hmarka.net (01.12.2010).

10. У Салерно відбувся фестиваль “Червона рута” // Українська газета – 31 серпня 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazetaukrainska.com/ukra-nska-tal-ya/salern-tanska-chervona-ruta> (10.12.2010).

11. Харітонкіна О. Свято спілкування та добродійності // Українська газета – 7 червня 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://www.gazetaukrainska.com/ukra-nska-tal-ya/svyato-sp-lkuvannya-ta dobrochinnost](http://www.gazetaukrainska.com/ukra-nska-tal-ya/svyato-sp-lkuvannya-ta-dobrochinnost) (01.12.2010).